

N:o 29.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster; gifven Stockholms Slott den 17 Februari 1893.

I underdånig skrifvelse den 17 Maj 1889 anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t täcktes ofördröjligen låta anställa undersökning om förekomst, utsträckning och beskaffenhet af de vid Gellivare och i allmänhet inom Norrbotten å kronojord befintliga apatitlager samt vidtaga de åtgärder, som till bevarande af statens rätt och fördel deraf kunde föranledas.

Sedan med anledning af denna Riksdagens framställning undersökningsarbeten i det af Riksdagen angifna syfte blifvit i enlighet med särskilda nådiga föreskrifter under de fyra sistförflutna åren verkställda, vill Kongl. Maj:t härmed till Riksdagen öfverlemna till Kongl. Maj:t inkomna berättelser öfver de under åren 1889, 1890 och 1891 verkställda dylika arbeten.

I sammanhang härmed föreslår Kongl. Maj:t Riksdagen att medgifva, att Kongl. Maj:t må ega

dels åt svenske män bevilja tillstånd att mot den årliga afgäld och under de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t bestämmer, å kronojord inom visst å marken utstakadt område under en tid för hvarje gång af högst trettio år med andras uteslutande med arbete belägga och sig tillgodogöra anträffade apatitfyndigheter, med rätt för koncessionsinnehafvaren att, derest Kongl. Maj:t efter upplåtelse tidens utgång pröfvar ny upplåtelse af området böra ske, ega företrädesrätt till öfverenskommelse om fortsatt arbete med apatitens tillgodogörande på de vilkor, Kongl. Maj:t då på grund af sig företeende omständigheter kan finna godt bestämma,

dels åt sådan koncessionsinnehafvare för den tid, hvarunder koncessionen beviljats, upplåta i närheten af fyndställe belägna, af staten obegagnade vattenfall jemte erforderlig mark för vägar, för anläggning af verkstäder och arbetarebostäder samt för kraftledning, med skyldighet för koncessionsinnehafvaren att för sålunda åt honom upplåtna förmåner gälta visst årligt arrende, som bestämmes genom särskild uppskattning före upplåtelsens medgifvande.

De till detta ärende hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse väl bevågen.

OSCAR.

F. v. Essen.

---

*Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i Statsrådet å Stockholms slott den 17 Februari
1893.*

Närvarande:

Hans Excellens Herr Statsministern BOSTRÖM,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Grefve LEWENHAUPT,
Statsråden: Friherre VON ESSEN,
Friherre ÅKERHJELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
Friherre RAPPE,
CHRISTERSON.

Chefen för Finansdepartementet, Statsrådet Friherre von Essen
anförde i underdånighet:

»I underdånigt skrifvelse den 17 Maj 1889 anhöll Riksdagen, att
Eders Kongl. Maj:t täcktes ofördröjligen låta anställa undersökning om
förekomst, utsträckning och beskaffenhet af de vid Gellivare och i all-
mänheten inom Norrbotten å kronojord befintliga apatitlager samt vid-
tagna de åtgärder, som till bevarande af statens rätt och fördel deraf
kunde föranledas.

Sedan chefen för Sveriges Geologiska Undersökning på grund af
nådigt befallning inkommit med underdånigt förslag till plan för den
af Riksdagen begärda undersökningen, uppdrog Eders Kongl. Maj:t

jemlikt nådigt bref den 14 Juni 1889, med godkännande af nyssnämnda plan, åt kommerserådet i Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium C. F. Th. Nordström, f. d. bergmästaren C. A. Hj. Sjögren och geologen vid Sveriges Geologiska Undersökning F. W. Svenonius att undersökningen verkställa, och förordnades tillika, att undersökningen, så vidt den omfattade arbeten inom Norrbottens län, skulle ega rum under ledning af landshöfdingen i nämnda län L. Berg. På grund af sjukdomsförfall för Svenonius förordnade derefter Eders Kongl. Maj:t den 2 Augusti samma år geologen vid Sveriges Geologiska Undersökning Hj. Lundbohm att under den tid, Svenonius vore urståndsatt att vid undersökningen medverka, i dennes ställe deltaga i kommissionens arbeten.

Enligt den arbetsfördelning, som, med hänsyn till innehållet i nyssberörda nådiga bref, inom den enligt samma nådiga bref tillsatta undersökningskommissionen egde rum, företog kommerserådet Nordström till behandling frågan, huru statens intressen såsom jordegare kunde och borde tillgodoses så väl gent emot inmutare af jernmalmsfyndigheter som emot enskilde upptäckare af apatitfyndigheter, i hvilket senare hänseende borde tillses, ej mindre att staten kunde draga skälig fördel af sin jordegarerätt, än äfven att upptäckaren icke blefve lottlös. F. d. bergmästaren Sjögren åter hade att studera apatitens förekomst tillsammans med jernmalm å Gellivare malmberg samt att afgifva yttrande rörande det förmånligaste sättet för dess utvinnande. Geologen Lundbohm skulle anställa mineralogiska och geognostiska forskningar på Gellivare malmberg och i angränsande trakter, der fosforsyrehaltiga mineral kunde väntas förekomma.

Efter det arbetena för året blifvit afslutade, ingåfvo kommissionens medlemmar med underdånig skrifvelse den 2 April 1890 särskilda af kommerserådet Nordström, f. d. bergmästaren Sjögren och geologen Lundbohm angående de utaf en hvar af dem verkställda delar af undersökningen afgifna betänkanden, hvilka på nådig befallning blifvit till trycket befordrade.

Genom nådigt bref den 30 Maj 1890 uppdrog Eders Kongl. Maj:t åt f. d. bergmästaren Sjögren samt geologerna Svenonius och Lundbohm att, fortfarande under ledning af landshöfdingen Berg, under nämnda år fullfölja den genom nådiga brefvet den 14 Juni 1889 anbefalda undersökning rörande apatitgångarne å kronojord inom Norrbotten med sådan fördelning af arbetet mellan undersökningsförrättarne, att f. d. bergmästaren Sjögren skulle fullfölja de vid Gellivare malmberg nästföregående året påbörjade försöksskärpningar af upptäckta apatit-

förekomster samt derstädes anordna nya jordrymningar och sprängningar, i den mån sådana pröfvades böra ytterligare utföras, äfvensom efter afslutade fältarbeten verkställa nödiga utredningar, på sätt beträffande de under 1889 års fältarbeten gjorda iakttagelser egt rum; att geologen Svenonius skulle undersöka å kronojord förekommande gabbromassiv, i första rummet de närmast Luleå—Ofotens jernväg och inom kustlandet befintliga, med särskild hänsyn till förekomsten af sådana varieteter af denna bergart, som enligt dittills vunnen erfarenhet ansåges vara företrädesvis apatitförande; samt att geologen Lundbohm skulle fortsätta och avsluta den geologiska kartläggningen af Gellivare malmberg äfvensom, i den mån tiden sådant medgäfvde, föranstalta om undersökning rörande apatitens förekomst jemväl i andra malmberg i länet.

Sedan Eders Kongl. Maj:t derefter genom nådigt bref den 1 September 1890 godkänt ett af f. d. bergmästaren Sjögren framställt, af landshöfdingen Berg biträdt förslag, att fullständiga smältningsförsök med 4,000 å 5,000 centner apatitgods från Gellivare malmberg finge anställas vid någon välbelägen hytta vid kusten, meddelade Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 29 Maj 1891 bestämmelser om apatitundersökningens fullföljd äfven under sistnämnda år. Undersökningen, som skulle ega rum under samma ledning som förut, uppdrogs äfven nu åt f. d. bergmästaren Sjögren samt geologerna Svenonius och Lundbohm, hvilka sins emellan skulle sålunda fördela arbetet, att f. d. bergmästaren Sjögren, som hade att under året utföra nyss omfördälda smältningsförsök med apatitgods från Gellivare malmberg, tillika skulle ega att vid nämnda malmberg fullfölja försöksskärpningarne af upptäckta apatitförekomster äfvensom att efter afslutade fältarbeten företaga nödiga utredningar; att geologen Svenonius skulle undersöka trakten invid länsgränsen från Byske till fram emot Pite elf, ett omkring sjön Tjäggelvas i Arjepluogs socken beläget fält, som uppgifvits i flera hänseenden påminna om Gellivare malmberg, gabbromassiven kring Tärendö och i Korpilombolo socken, ett mindre område nordost om Boden och ett föga känt fält nordost om Björkfors i Neder-Kalix socken samt, i den mån tiden medgäfvde och omständigheterna sådant påfordrade, Sulitelma- och Sarjektraktens massiv jemte de deltabildningar, som uppkommit af det af fjellelfvarne från sagda trakter i vissa spakvatten, såsom Pjeskejaur, Saggatträsk, Pensaure, Notsajock och Lajdaurelfven m. fl., afsätta jökelslammet, äfvensom de kalkförande zonerna inom Piteå och Råneå socknar; samt att geologen Lundbohm skullo fullborda den geologiska kartläggningen af Gellivare malmberg

och efter fältarbetenas afslutande utföra de kemiska och petrografiska undersökningar, som erfordrades för den fullständiga beskrifningen till den geologiska kartan öfver malmberget.

Berättelserna öfver de under åren 1890 och 1891 verkställda apatitundersökningarna blefvo med underdånig skrifvelse den 9 April 1892 af landshöfdingen Berg till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnade och befordrades derefter till trycket tillika med en af direktören C. A. Dellwik afgifven berättelse öfver en resa, som han enligt nådigt uppdrag företagit till Tyskland för att derstädes söka erhålla tillförlitliga upplysningar rörande afsättligheten i Tyskland af fosforjern af hög fosforhalt m. m.

Äfven under sistlidet års sommar hafva vissa återstående, för den ifrågavarande undersökningen erforderliga arbeten egt rum. Jemlikt nådiga bref af den 10 Juni och den 23 Juli 1892 har nemligen uppdragits åt geologen Svenonius att avsluta undersökningen af apatitförande gabbromassiv m. m. i Qvikkjokks och Sulitelma fjelltrakter eller andra trakter af Norrbotten, hvilka Svenonius funne anledning för ändamålet besöka, samt åt geologen Lundbohm att fortsätta och avsluta fältarbetena i och för den geologiska kartan öfver Gellivare malmberg.

Öfver de under nästlidet år verkställda undersökningsarbeten hafva berättelser ännu icke till Eders Kongl. Maj:t inkommit; hemställande jag emellertid, att de till trycket befordrade berättelserna öfver 1889, 1890 och 1891 årens undersökningar måtte till Riksdagens kännedom öfverlemnas.

I en till Eders Kongl. Maj:t ingifven skrift har bergsingeniören Hans von Post förmält, att af honom under åren 1889—1891 verkställda undersökningar rörande förekomsten af mineralet apatit gifvit vid handen, att å de kronan tillhöriga bergshöjderna Dundret, Lusparavara och Siäkavara i Gellivare socken af Norrbottens län sagda mineral förekomme på flera ställen och särskildt på de två förstnämnda bergshöjderna till sådan myckenhet, att antagas kunde, dels att de redan anträffade fynden skulle kunna återgifva på dem nedlagda brytningskostnader, dels ock att, derest försöks- och brytningsarbeten kunde åvägabringas i större omfattning och med större ekonomiska resurser, än som dittills stått sökanden till buds, jemväl vinst skulle uppstå å

företaget; och har von Post i underdånighet anhållit, att sökanden, hans rättsinnehafvare och de svenske män, med hvilka han kunde förena sig, måtte undfå tillstånd att på nämnda bergshöjder, såvidt de icke vore upplättna åt annan, dels med andras uteslutande under åren 1892, 1893 och 1894 eftersöka apatit och verkställa därför nödiga sprängnings- och jordarbeten, dels äfven, för den händelse under berörda period brytvärda fynd af apatit anträffades, under en tid af 50 år derefter ensamme bearbeta och tillgodogöra sig fynden. Tillika har sökanden hemställt, dels att tillståndet till verkställande af undersökningar och försöksarbeten måtte omfatta hela de nämnda, mot marken skarpt begränsade bergshöjderna, men tillståndet till apatitens bearbetande och tillgodogörande allenast vissa till utsträckning efter fyndställenas läge samt till storlek efter arbetets och dertill hörande inrättnings behof bestämda områden, dels att mark till väg från jernvägen Luleå—Gellivare och till arbetsplatserna måtte anvisas äfvensom sökanden medgifvas rätt att efter anmälan få använda i närheten af fyndställena belägna, af staten icke begagnade vattenfall jemte erforderlig mark för anläggning af anrikningsverk och arbetarebostäder samt för kraftledningar, dels ock att rättigheten till inom ofvan omfördä brytnings- och byggnadsområden förekommande, icke inmutningsbara mineral måtte på sökanden eller hans intressentskap öfverlåtas; hvarjemte sökanden föreslagit, att såsom vilkor för ofvanberörda tillstånd måtte föreskrifvas: för tillståndet till försöksarbetena, att å dessa arbeten skulle hvarje år nedläggas minst 4,000 kronor, hvarom bevis innan den 1 Mars året derefter borde lemnas; för tillståndet till apatitens bearbetande och vidare tillgodogörande, att hvarje år innan sagda dag skulle för det föregående brytningsåret erläggas dels för erforderlig mark och vattenkraft ett arrende, till belopp motsvarande hvad som inom orten för dylik mark eller kraft högst plägade utgå, dels ock för bruten och från fyndställena under brytningsperioden bortförd apatit en afgäld, beräknad efter en i ansökningsskriften angifven formel i förhållande till apatitens halt af trebasisk fosforsyrad kalk, dock aldrig understigande femhundra kronor, samt slutligen, såsom vilkor för bedrifvande af så väl försöksarbete som vidare arbete, att borgen ställes för den skada å marken, som kunde genom arbetet uppkomma, äfvensom att värdet af de växande träd, som för arbetet måste fällas, blefve enligt vederbörande jägmästares uppskattning ersatt; allt vid äfventyr att dessa rättigheter eljest förverkades.

Öfver denna ansökning hafva underdåniga utlåtanden afgifvits af Domänstyrelsen, Kammarkollegium, Chefen för Sveriges Geologiska

Undersökning, Tekniska Högskolan, Kommerskollegium och Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län.

Domänstyrelsen har i det af Styrelsen afgifna utlåtande upplyst, att de med det gemensamma namnet Dundret betecknade bergshöjder, med undantag af norra slutningen, vore belägna inom den, jemlikt nådigt bref den 30 Oktober 1874, i Gellivare socken afsatta kronopark; att så väl norra slutningen af nämnda höjder som Siäkavara och Luspavara tillhörde de områden i samma socken, hvilka vid allmänna afvittringen upptagits såsom odisponerade kronoöfverloppsmarker; samt att någon olägenhet för skogen ej vore att befara af arbetena för ifrågasvarande minerals tillgodogörande; och har Domänstyrelsen vidare hufvudsakligen anfört, att företaget i fråga visserligen vore förtjent att underlättas och främjas, men då tillförlitlig kännedom ännu saknades om betydelsen och värdet af de i kronans ego varande apatitförande områden, syntes det icke vara förenligt med kronans intressen, att redan nu dessa områden upplätes åt sökanden på längre tid, utan borde dermed lämpligen anstå, intill dess genom afslutandet af de på allmän bekostnad påbörjade undersökningarna af apatitens förekomst någon kännedom vunnits i berörda afseende. Domänstyrelsen hemställde därför, att den underdåniga framställningen icke måtte i vidsträcktare mån bifallas, än att tillstånd till bedrivande af försöksarbete å områdena på de föreslagna villkoren i nåder medgåfves sökanden och hans intressentskap.

I hvad Domänstyrelsen sålunda anfört har Kammarkollegium instämt.

Chefen för Sveriges Geologiska Undersökning har i sitt underdåniga utlåtande, bland annat, anfört, att den af Eders Kongl. Maj:t tillsatta kommission för undersökning af apatitgångarne i Norrbotten egnat särskild uppmärksamhet åt de af sökanden von Post påvisade apatitförekomster i gabbroberg inom nu ifrågasvarande områden, hvarvid kommissionens arbeten i väsentlig mån underlättats derigenom, att von Post stält frukterna af sitt långvariga och kostsamma försöksarbete till kommissionens förfogande; att, ehuru undersökningarna å dessa områden kunde anses från kommissionens sida afslutade, det icke vore möjligt att med full visshet förutsäga, huruvida apatitdrift å nämnda områden skulle varda i afsevärd mån lönande, enär, för att vinna önskvärd klarhet i denna fråga, så dryga omkostnader erfordrades, att ingen kunde antagas vara benägen att underkasta sig sådana, utan att dessförinnan hafva fått sig tillförsäkrad rätt till skälig vinst af de fynd, som kunde göras; att, då det syntes mindre lämpligt, att en och samma

person förunnades koncession å så stora områden, som sökanden ifrågasatt, och då af Dundret endast norra slutningen visat sig vara i nämnvärd mån apatitförande, åt sökanden borde upplåtas allenast Lusparavara och Siäkavara samt viss, i det underdåniga utlåtandet angifven del af Dundret; samt att beträffande den afgäld, som sökanden skulle tillförbindas att utgifva till statsverket för rättigheten att bryta apatit, det vore enklast att beräkna afgälden enligt samma grunder, som i Norge tillämpades i fråga om afgift till jordegare för bruten apatit, eller efter ett på förhand bestämdt belopp, merendels två kronor per ton för använd, bortförd eller försåld apatit.

Tekniska Högskolan har såsom utlåtande i ärendet åberopat ett af professoren vid högskolan G. Nordenström i ämnet afgifvet yttrande, hvori tillstyrkts bifall till den underdåniga ansökningen, dock med erinran att den tid, för hvilken sökanden skulle få med andras utslutande ensam bearbeta och tillgodogöra anträffade fynd af apatit, icke borde bestämmas till mer än högst trettio år samt att bestämmelse måhända borde meddelas i syfte, att fältspärrning blefve förebyggd i fråga om inmutbara mineral, som tilläfvventyrs visade sig inom de åt sökanden upplåtna områden förekomma på sådant sätt och i sådan mängd, att de med tillgängliga metoder fördelaktigt kunde tillgodogöras eller blifva föremål för teknisk användning.

Af Kommerskollegium har anförts, hurusom enligt nådigt bref till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län den 30 Maj 1890 de undersökningar rörande förekomsten af apatit inom Norrbotten, som åren 1889, 1890 och 1891 på allmän bekostnad fortgått, under de sistnämnda två åren haft till ändamål, förutom, bland annat, en fortsatt utredning af värdet och betydelsen af de apatitillgångar, som å Gellivare malmberg förekomme, jemväl en geognostisk undersökning af å kronojord förekommande gabbromassiv, i första rummet de närmast Luleå—Ofotenjernvägen och i kustlandet befintliga, med särskild hänsyn till förekomsten af sådana varieteter af denna bergart, som, enligt hittills vunnin erfarenhet, ansåges vara företrädesvis apatitförande. Dessa sistnämnda undersökningar, hvilka icke syntes hafva afsett att för kronans räkning uppleta brytvärda apatitfynd, utan fasthellre att i stort bestämma gränserna för de trakter, der sannolikhet funnes för att apatit skulle kunna anträffas, finge nu anses afslutade, åtminstone hvad beträffade områdena invid Luleå—Ofotenjernvägen.

De af sökanden von Post i ansökningen omförmälda bergshöjder, på hvilka han uppgafve sig hafva funnit lofvande anledningar till bryt-

värda apatitförekomster, egde icke något som helst sammanhang med fyndigheterna å Gellivare malmberg, utan tillhörde just de gabbrområden invid Luleå—Ofoten jernväg, hvilkas betydelse med hänsigt till apatiten skulle genom förberörda geognostiska undersökningar närmare utredas.

Efter de på allmän bekostnad bedrifna undersökningarnas avslutande å här ifrågavarande gabbromassiv syntes apatitfrågans praktiska lösning bäst befrämjas genom att åt den enskilda företagsamheten öfverlåta det detaljerade letandet efter brytvärda apatitfyndigheter. Då von Post, hvilken varit den förste, som hänvänt uppmarksamheten på möjligheten att i berörda gabbromassiv anträffa apatit och som å sina arbeten med letandet efter detta mineral redan uppförat mycken tid och nedlagt kostnader, nu önskade fortgå på den af honom inslagna väg och fortsätta sina gräfningar och sprängningsarbeten, hvarigenom utsigt vunnes att erhålla en verkligt praktisk utredning om, huruvida apatit i brytvärda mängder kunde anträffas inom merberörda gabbrområden, vore underlättande och befrämjande af hans bemödanden, äfven ur det allmännas synpunkt, att förorda, särdeles som, derest hans försök skulle krönas med framgång, sökandet efter andra nya fyndställen för det för vårt jordbruk så viktiga apatitmineralet säkerligen derigenom skulle framkallas.

Det kunde emellertid icke förutsättas, att sökanden och de personer, med hvilka han kunde förena sig, skulle vilja på den vidare utredningen af brytvärdheten af apatitförekomsterna å de merberörda områdena göra för ändamålet erforderliga omkostnader, derest de icke jemväl erhöle visshet om att, för den händelse resultatet af undersökningarna blefve gynnsamt, äfven få tillfälle att genom apatitens tillgodogörande om möjligt skörda någon vinst af sitt arbete och sina utlägg.

På grund af hvad sålunda andragits och då Domänstyrelsen icke haft något att ur skogsvårdens synpunkt invända mot, att ett arbete för apatitens tillgodogörande anlades å ifrågavarande, kronan tillhöriga mark, funne sig Kollegium ega full anledning att, i likhet med chefen för Sveriges Geologiska Undersökning och Tekniska Högskolan, tillstyrka nådigt bifall i hufvudsak till den underdåniga ansökningen.

I fråga om de af sökanden föreslagna vilkor har Kollegium dock erinrat följande.

Den tid af 50 år, hvarunder sökanden och hans intressentskap enligt sökandens underdåniga begäran skulle ega att med andras utslutande tillgodogöra sig de möjligen anträffade apatitfynden, syntes

Kollegium vara för lång och lämpligen kunna nedsättas till 30 år, med rättighet likväl för sökanden och hans intressentskap att efter denna tids förlopp ega företräde till öfverenskommelse om fortsatt arbete med apatitens tillgodogörande under den tid och på de vilkor, Eders Kongl. Maj:t då, på grund af sig företeende omständigheter och vunnen erfarenhet, kunde finna godt bestämma. Vidare ansåge Kollegium, att den årliga afgälden för apatiten, i stället för att beräknas efter den af sökanden föreslagna formel, hvarvid lätteligen svårigheter och olika tolkningar på grund af olika analysresultat kunde uppstå, borde fastställas till ett fixt belopp för all från orten afsänd eller der på något sätt tillgodogjord apatit. Detta belopp kunde då lämpligen bestämmas till det, enligt uppgift, i Norge vid enahanda förhållanden vanligaste eller 2 kronor per ton. Beträffande derefter hvad sökanden hemställt i fråga om öfverlåtelse på honom och hans intressentskap af kronans rätt till icke inmutningsbara mineral inom tilläfventyrs inmutade områden eller utlagda utmål inom de för apatitbrytningen upplätta områdena, så borde detta förtydligas derhän, att dermed skulle afses den rätt, kronan på grund af 8 § grufvestadgan kunde ega till apatiten inom tilläfventyrs inmutade områden och blifvande utmål inom apatitbrytningsområdena, samt att sökanden och hans intressentskap, utan rätt till godtgörelse från kronans sida, skulle vara underkastade det intrång i sitt arbete, som kunde uppstå på grund af tilläfventyrs skedd inmutning af malmfyndigheter inom de för apatitbrytningen upplätta områdena. Vidare borde bestämmas, att sökanden och hans intressentskap skulle vara skyldige att efter försöksperiodens slut anmäla, om de ville igångsätta arbetet med apatitens vidare tillgodogörande, och hafva hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet derom gjort anmälan inom ett år från försöksperiodens slut.

Då måhända svårigheter skulle möta för att, i de trakter, hvarom fråga vore, beträffande det arrende, sökanden skulle för åt honom upplåten mark och vattenkraft erlægga, finna jemförelse med andra i orten utarrenderade föremål af samma slag, har Kollegium ansett sagda arrende böra bestämmas efter särskild uppskattning.

På grund af hvad sålunda anförts har Kollegium i underdånighet hemställt, dels att åt von Post, hans rättsinnehafvare och de svenske män, med hvilka han kunde sig förena, måtte meddelas tillstånd att å bergshöjderna Dundret, Luspavara och Siäkavara inom Gellivare socken af Norrbottens län med andras uteslutande eftersöka apatitfyndigheter och derefter med arbete belägga och sig tillgodogöra tilläfventyrs an-

träffade sådana fyndigheter, dels att med afseende härå måtte föreskrivas följande:

att koncessionsinnehafvaren egde å hela de nämnda bergshöjderna eftersöka apatit och för sådant ändamål der anställa jordrymnings- och sprängningsarbeten;

att tillståndet till detta försöksarbete skulle afse en tid af tre år, nemligen åren 1892, 1893 och 1894, och arbetet under denna period (försöksperioden) bedrifvas i den omfattning, att årligen på detsamma nedlades i arfvoden och arbetskostnader en summa, ej understigande 4,000 kronor, med skyldighet för koncessionsinnehafvaren att från och med år 1893 årligen före den 1 Mars för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet redovisa och styrka, att minst denna summa blifvit under föregående år för ändamålet använd;

att tillståndet att med arbete belägga och tillgodogöra tilläfventyrs under försöksperioden anträffade apatitfynd skulle afse en tid af trettio år (arbetsperioden) och omfatta vissa bestämda områden, som, på koncessionsinnehafvarens bekostnad, i närvaro af kronoombud å marken utstakades af dertill af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet förordnad landtmätare och dervid afpassades till utsträckning efter fyndställenas läge i förhållande till hvarandra och till storlek efter arbetets och dertill hörande inrättningars behof; börande dessa områden å karta inläggas;

att koncessionsinnehafvaren efter sagda trettio års förlopp egde företräde till öfverenskommelse om fortsatt arbete med apatitens tillgodogörande under den tid och på de vilkor, Eders Kongl. Maj:t då, på grund af sig företeende omständigheter och vunnen erfarenhet, kunde finna godt bestämma;

att koncessionsinnehafvaren skulle vara skyldig att inom ett år efter försöksperiodens slut hafva hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet anmält, om han ville begagna sig af tillståndet att vidare tillgodogöra sig apatiten;

att vid ofvan åsyftade förrättning för tilldelande af arbetsområden, hvilken förrättning borde företagas, så snart tjenlig årstid vore för handen, efter det koncessionsinnehafvaren anmält sin åstundan att med arbetet fortsätta, jemväl mark till väg från jernvägen Luleå—Gellivare och till arbetsplatserna borde anvisas;

att koncessionsinnehafvaren egde att, efter anmälan, få sig för användning för ifrågavarande ändamål anvisade i närheten af fyndställena belägna, af staten obegagnade vattenfall jemte erforderlig mark för anläggning af anrikningsverk och arbetarebostäder samt för kraftledning;

att den kronan enligt § 8 gällande grufvestadga i egenskap af jordegare tillkommande rätt till apatit inom tilläfventyrs inmutade områden eller utlagda utmål inom de åt koncessionsinnehafvaren för här afsedda ändamål upplåtna försöks- och arbetsområden finge öfverlåtas å koncessionsinnehafvaren, hvilken skulle vara skyldig att, utan rätt till godtgörelse från kronans sida, underkasta sig det intrång, som kunde uppstå på grund af tilläfventyrs skeende inmutning af malmfyndigheter inom de för apatitbrytning åt honom upplåtna områden;

att koncessionsinnehafvaren skulle för den mark, som åt honom för arbetets bedrivande under arbetsperioden eller för byggnader anvisades, samt för tilläfventyrs åt honom upplåten vattenkraft betala ett fixt årligt arrende, som bestämdes efter särskild uppskattning vid det tillfälle, då sådan mark eller kraft till koncessionsinnehafvaren upplättes;

att koncessionsinnehafvaren skulle till kronan erlægga en afgäld af två kronor för hvarje ton af honom från orten afsänd eller der tillgodogjord apatit, sådan den efter skrädning eller anrikning befunnes; dock att, för den händelse att afgälden, sålunda beräknad, något år under arbetsperioden icke skulle uppgå till minst 500 kronor, det likväl skulle åligga koncessionsinnehafvaren att för samma år erlægga sistnämnda belopp;

att förberörda arrendeafgifter och afgäld årligen skulle innan den 1 Mars för föregående år erläggas till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet och afgälden dervid redovisas och styrkas, på sätt som af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bestämdes; skolandet det åligga koncessionsinnehafvaren ej mindre att föra och för vederbörande tillhandahålla räkenskaper, innefattande tydliga och rigtiga uppgifter om mängden bruten, afsänd eller på något sätt tillgodogjord apatit och dennas halt af fosforsyrad kalk m. m., än äfven att vara underkastad den inspektion af arbetena å apatiten, som kunde af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet finnas erforderlig;

att värdet af växande träd, som vare sig under försöksperioden eller under arbetsperioden af koncessionsinnehafvaren fäldes, skulle enligt jägmästarens uppskattning ersättas;

att borgen, som af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande godkändes, skulle ställas för all skada, som genom arbetet vare sig under försöksperioden eller arbetsperioden marken för framtiden kunde taga;

att, derest koncessionsinnehafvaren underläte att fullgöra något af nu nämnda villkor för åtnjutandet af tillståndet att eftersöka och deretter bryta och vidare sig tillgodogöra apatit, detta tillstånd ansåges förverkadt;

samt att, i händelse af olika uppfattning om skadeersättningsbelopp, om de för arbetet erforderliga områdenas sträckning och storlek eller om beloppet af de arrendeafgifter, som borde erläggas, eller af afgälden för något år m. m., fråga härom skulle hänskjutas till afgörande i den ordning, som i lagen om skiljemän den 28 Oktober 1887 förmäldes.

Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län, som på grund af nådig befallning inhemtat yttrande från bergmästarembetet i norra bergmästaredistriktet, har, bland annat, anfört, att det vore obestriddigt, att upptäckandet af brytvärda apatitfyndigheter inom länet och grundandet af en industri för tillgodogörandet af detta mineral skulle lända till mycket stort gagn ej blott för orten, utan för hela vårt land. Med all sannolikhet komme emellertid de till äfventyrs förefintliga apatitlagren fortfarande att ligga onyttiga, om ej den enskilda företagsamheten lemnades tillfälle att ingripa för anställande af de vidtomfattande och kostsamma undersökningar, som erfordrades för att derpå grunda en större industri. Å andra sidan kunde det icke billigtvis ifrågasättas, att enskildt kapital skulle kunna för ett dylikt företag intresseras, med mindre någon utsigt erhöles att få ersättning för derå nedlagda kostnader. Med afseende härå har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förordat bifall till von Posts ansökning på de af Kommerskollegium föreslagna vilkor, allenast med vissa ändringar och tillägg.

De af Eders Kongl. Maj:t på Riksdagens begäran anordnade undersökningarna af apatittillgångar i Norrbottens län hafva afsett dels utredning af förhållandena med den apatit, som anträffas å Gellivare malmberg, dels en geognostisk undersökning af den å kronojord förekommande gabbrobergart, som, enligt erfarenhet från andra länder, anses vara företrädesvis apatitförande, dels ock utredning af de mellan staten såsom jordegare samt inmutare af malmfyndigheter och upptäckare af apatitförekomster uppstående rättsförhållanden.

Såsom ock Kommerskollegium i förberörda underdåniga utlåtande anfört, hafva emellertid dessa undersökningar, särskildt af gabbrobergarten, icke åsyftat att direkt för kronans räkning uppleta brytvärda apatitfyndigheter, utan fasthellre att vinna utredning angående möjligheten af en apatitindustris uppkomst i nämnda landsdel och att tillika tillse, att, der apatittillgångarne funnes å kronojord, statens rätt blefve behörigen tillvaratagen.

De resultat, hvartill undersökningarna ledt i fråga om Gellivare malmberg, torde kunna anses vara följande. Förhoppningarna om tillvaron af större, i och för sig brytvärda förekomster af ren apatit, lämplig att direkt användas för beredning på kemisk väg af gödningsämne, hafva icke bekräftats. Deremot hafva tillgångarna å apatit tillsammans med jernmalm befunnits mycket betydande och större, än man förut antagit. Dessa tillgångar kunna dock endast efter särskild mekanisk och magnetisk behandling, för afskiljande af jernmalmen, användas för fosfatfabrikationen på kemisk väg. I de allra flesta fall är emellertid jernmalmen till mängden öfvervägande, medan de förekomster af apatit med relativt underordnad jernmalmshalt, som under undersökningarnas gång anträffats, äro mindre betydande.

Undersökningarna rörande ofvanberörda gabbrobergart hafva gifvit vid handen, att denna bergart i stor utsträckning inom länet förekommer samt att sannolikhet synes finnas för anträffande derinom af brytvärd apatit.

Anställda försök att genom smältning af apatitrikt gods från Gellivare åstadkomma ett gödningsämne, jemförligt med s. k. Thomas-slagg, hafva visat, att på denna väg en produkt, innehållande löslig fosforsyra, kan erhållas, men lära fortsatta kulturförsök erfordras för utrönande af produktens värde.

Utredning af statens, såsom jordegare, rättsförhållande till inmutare af malmfyndigheter och till enskilde apatitupptäckare har verkstälts; och slutligen har, med föranledande af undersökningarna, ett rikt material för en geologisk karta öfver Gellivare malmberg insamlats; en sådan karta, hvarigenom en ökad kännedom om berörda stora jernmalmsförekomst vinnes, torde inom kort kunna offentliggöras.

Då ifrågavarande undersökningar nu äro i det närmaste afslutade, lärer böra tillses, att de vunna resultaten i möjligaste mån varda tillgodogjorda. Härvid torde dock icke gerna kunna ifrågasättas, att staten för egen räkning skulle bearbeta apatitfyndigheter. Apatiten å Gellivare malmberg förekommer till allra största delen inom jerngrufvetmål, anvisade jemlikt nu gällande grufvestadga och tili hvilka rätten innehafves af privata personer. Att inom de vidsträckta, mycket ofta jordtäckta gabbroområdena låta för statens räkning, under ledning af geologer eller andra sakkunnige, anordna detaljerade undersökningar blefve ett både dyrbart och i allt fall vanskligt företag. Vida lämpligare är att åt den enskilda företagsamheten öfverlemna det detaljerade letandet med hacka och spade. Finnes nemligen eggelsen af utsigt till större ekonomisk fördel, lärer detta arbete bäst utföras af enskilde

med hjälp af befolkningen i orten eller arbetare, hvilka vunnit kännedom om apatiten i dess olika former. Detta tillvägagående, som äfven fullt öfverensstämmer med statens intressen, då det bidrager till ökade arbetstillfällen och måhända äfven kan bidra till befolkningens ökning i nu glest bebodda trakter, har i andra länder, särskildt Norge, ledt till gynsamma resultat. De rika apatitgrufvorna der hafva funnits af enskilde, sedan befolkningens intresse blifvit för saken väckt.

För att emellertid den enskilda företagsamheten skall kunna intresseras för fortsatta apatitundersökningar bör tillses, att den, som vill å kronojord bearbeta dylika fyndigheter, erhåller rättighet dertill under sådana vilkor, att företaget för honom erbjuder utsigt till ekonomisk fördel; men måste dervid äfven tillses, att staten för de upplåtna rättigheterna erhåller skälig godtgörelse.

Med hänsyn härtill borde alltså medgifvas, att *enskilda personer* kunde undfå *dels* rätt att med andras uteslutande under viss tid (försöksperioden) inom vissa större områden eftersöka eller låta eftersöka apatitfyndigheter, *dels* rätt att under viss längre tid (arbetsperioden) inom bestämda, noggrannt utstakade områden med andras uteslutande med arbete belägga och sig tillgodogöra anträffade apatitfyndigheter, *dels* rätt att disponera ej mindre erforderligt område af kronans mark för uppförande derå af verkstäder och arbetarebostäder, för vägar m. m., än äfven behöflig vattenkraft, der tillgång till sådan finnes, *dels* ock slutligen öfverlåtelse på sig af den kronan i egenskap af jordegare enligt § 8 i gällande grufvestadga tillkommande rätt till apatit inom tilläfventyrs inmutade områden och utlagda utmål inom de anvisade apatitarbetsfälten; och borde *kronan* till gengäld för dessa medgifvanden betinga sig, att, under försöksperioden, arbete till visst värde årligen nedlägges å företaget samt att under arbetsperioden erlägges *dels* afgäld för bruten apatit, *dels* ock årligt arrende för upplåten mark och vattenkraft.

Såsom af det förut anförda framgår, föreligger för närvarande till nådig pröfning en underdånig ansökning om tillstånd att å vissa uppgifna områden i Norrbotten bearbeta apatitfyndigheter. Denna ansökning, gjord af bergsingeniören H. von Post, hvilken redan före de på allmän bekostnad föranstaltade apatitundersökningarna inlagt synnerliga förtjenster om kännedomen rörande förekomsten af det ifrågasvarande mineralet, synes mig förtjent att vinna afseende. Kommerskollegium har ock i hufvudsak förordat densamma äfvensom afgifvit förslag till de vilkor, under hvilka enligt Kollegii mening den begärda koncessionen borde beviljas. Ehuru jag för tillfället saknar anledning

att ingå i en närmare granskning af alla detaljer i de föreslagna vilkoren, anser jag mig dock redan nu böra anföra, att sagda vilkor synas mig i allt väsentligt böra vinna godkännande, dock att, med afseende särskildt på den af Riksdagen i underdånig skrifvelse den 20 Maj 1890 gjorda framställning om vissa ändringar i gällande grufvestadga, bland vilkoren äfven lärer böra inryckas en bestämmelse om skyldighet för sökanden att utan rätt till godtgörelse från kronans sida underkasta sig möjligen blifvande ändringar i gällande gruflagstiftning.

Härvid förekommer emellertid, att af de områden, hvilka von Posts ansökning afser, eller bergshöjderna Gellivare Dundret, Luspavara och Siäkavara, den förstnämnda, med undantag af norra slutningen, som utgöres af odisponerad kronoöfverloppsmark, faller inom området för den i Gellivare socken afsatta kronopark och de båda senare äro odisponerad kronoöfverloppsmark. Visserligen lärer Eders Kongl. Maj:t vara oförhindrad att medgifva anställandet af försöksarbeten efter apatit å dylik mark, men deremot torde det icke vara med gällande grunder för förvaltningen af kronans fasta egendom förenligt, att upplåtelse af jord eller vattenkraft i och för bearbetning af apatitfyndigheter från sådan mark eger rum. Då Riksdagens medgifvande härtill sålunda lärer böra inhemtas, torde Eders Kongl. Maj:t finna lämpligt att icke inskränka det äskade medgifvandet endast till det nu föreliggande fallet, utan af Riksdagen begära ett generelt bemyndigande att bevilja dylika upplåtelser å kronomark.

Uppenbart är, att de närmare vilkor, under hvilka koncession till apatitbrytning bör beviljas, måste lämpas efter de i hvarje särskildt fall förekommande omständigheter. Med afseende härå torde endast de allmännaste grunderna för dylika koncessioner böra underställas Riksdagens pröfning och godkännande.

Åberopande hvad jag sålunda anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t ville i nådig proposition föreslå Riksdagen att medgifva, att Eders Kongl. Maj:t må ega

dels åt svenske män bevilja tillstånd att mot den årliga afgäld och under de vilkor i öfrigt, Eders Kongl. Maj:t bestämmer, å kronojord inom visst å marken utstakadt område under en tid för hvarje gång af högst trettio år med andras uteslutande med arbete belägga och sig tillgodogöra anträffade apatitfyndigheter, med rätt för koncessionsinnehafvaren att, derest Eders Kongl. Maj:t efter upplåtelse tidens utgång pröfvar ny upplåtelse af området böra ske, ega företrädesrätt till öfverenskommelse om fortsatt arbete med apatitens tillgodogörande på

de vilkor, Eders Kongl. Maj:t då på grund af sig företeende omständigheter kan finna godt bestämma,

dels åt sådan koncessionsinnehafvare för den tid, hvarunder koncessionen beviljats, upplåta i närheten af fyndställe belägna, af staten obegagnade vattenfall jemte erforderlig mark för vägar, för anläggning af verkstäder och arbetarebostäder samt för kraftledning, med skyldighet för koncessionsinnehafvaren att för sålunda åt honom upplåtna förmåner gälda visst årligt arrende, som bestämmes genom särskild uppskattning före upplåtelsens medgifvande.»

Hvad föredragande departementschefen sålunda yttrat och hemställt, deruti Statsrådets öfriga medlemmar instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilagan litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:
Adolf von Hofsten.